

BİLEŞİK OLUŞUMU VE BAĞLAR

Elementler daha düşük enerjili ve daha kararlı bir yapıya ulaşmak için bileşik oluştururlar. Bağ yapılarına göre elementlerden iki tür bileşik oluşur.

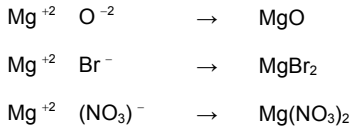
Elektron vermiş bir metal katyonu ile elektron almış bir ametal anyonu arasındaki elektrostatik çekim kuvvetleri sonucunda iyonik bağlı bileşikler oluşur.

Ametal atomları arasında değerlik elektronlarının ortak kullanımı sonucunda ise kovalent bağlı bileşikler oluşur. Atomlar arasında bağ oluşurken bağ oluşumuna katılan elektronlar atomların elektronegatifliklerine bağlı olarak eşit veya farklı şiddette çekilebilirler. Aynı tür ametal atomları arasında oluşan kovalent bağ atomlar tarafından eşit şiddette çekileceği için kutupsuzdur. Bu şekildeki kutupsuz kovalent bağlara apolar kovalent bağlar denir. Farklı tür ametal atomları arasında oluşan bağ ise atomlar tarafından farklı şiddette çekileceği için kutupludur. Bu şekilde oluşan bağlar polar kovalent bağlardır.

Örneğin NaCl, FeBr₃, Al(NO₃)₃, (NH₄)₂SO₄ bileşikler iyonik bağlı, HCl, SO₃, C₆H₁₂O₆ bileşikler kovalent bağlı bileşiklerdir. O₂, H₂, N₂ gibi moleküllerdeki molekül içi bağlar ise apolar kovalent bağlardır.

Bileşik formülleri yazılırken genellikle önce katyon sonra anyon yazılır. Daha sonra iyon yüklerinin mutlak değerleri çaprazlanıp en sade şekle çevrilerek formül oluşturulur.

Örneğin magnezyum iyonunun (Mg⁺²) oksit (O⁻²), bromür (Br⁻¹) ve nitrat (NO₃)⁻¹ iyonları ile oluşturacağı bileşiklerin formülleri:

şeklinde.

Bileşiklerin İsimlendirilmesi

Bileşiklerin isimlendirilebilmesi için bileşikteki atomların yükseltgenme basamağı (değerliği) bilinmelidir.

Aşağıda bazı önemli katyon ve anyonların değerlikleri ve isimleri verilmiştir.

Önemli Katyonlar

Hidrojen : H ⁺	Magnezyum : Mg ⁺²
Potasyum : K ⁺	Kalsiyum : Ca ⁺²
Sodyum : Na ⁺	Çinko : Zn ⁺²
Amonyum : NH ₄ ⁺	Alüminyum : Al ⁺³
Gümüş : Ag ⁺	Bakır : Cu ⁺ , Cu ⁺²
Demir : Fe ⁺² , Fe ⁺³	Kurşun : Pb ⁺² , Pb ⁺⁴

Önemli Anyonlar

Florür : F ⁻	Siyanür : CN ⁻
Klorür : Cl ⁻	Oksit : O ⁻²
Hidroksit : OH ⁻	Peroksit : (O ₂) ⁻²
Nitrat : NO ₃ ⁻	Sülfat : SO ₄ ⁻²
Karbonat : CO ₃ ⁻²	Manganat : MnO ₄ ⁻²
Permanganat : MnO ₄ ⁻	Fosfat : PO ₄ ⁻³

İyonik bileşiklerin isimlendirilmesi

İyonik bileşikler isimlendirilirken önce bileşiği oluşturan katyon, sonra anyon belirtilir.

Örneğin,

Na ₂ O	: Sodyum oksit
K ₂ S	: Potasyum sülfür
(NH ₄) ₃ PO ₄	: Amonyum fosfat
Ca(NO ₃) ₂	: Kalsiyum nitrat

Bileşikteki metal birden fazla değerlik alabilen bir metal ise bileşikteki değerliği parantez içinde roma rakamı ile belirtilir.

FeCl ₃	: Demir (III) klorür
FeO	: Demir (II) oksit
CuSO ₄	: Bakır (II) sülfat
CuNO ₃	: Bakır (I) nitrat

Kovalent bileşiklerin isimlendirilmesi

Kovalent bağlı bileşiklerin isimlendirilmesinde önce 1. ametalin sayısı ve adı, sonra ikinci ametalin sayısı ve adı belirtilir. İsimlendirmede sayıların Latince kullanılır.

mono (1), di (2), tri (3), tetra (4), penta (5), hekza (6) gibi.

Bileşikteki 1. ametalin sayısı bir ise isimlendirmede sayı belirtilmez.

Örneğin,

NO	: Azot monoksit
N ₂ O ₅	: Diazot pentaoksit
CO ₂	: Karbon dioksit
SO ₃	: Kükürt trioksit

Bazı bileşikler özel isimler ile belirtilir.

H ₂ O	: Su
NH ₃	: Amonyak
C ₂ H ₅ OH	: Etil alkol

ÖRNEK

Çekirdek yükü 13 olan X atomunun nitrat, sülfat ve fosfat kökleri ile yapacağı bileşiklerin formülleri aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	Nitrat bileşiği	Sülfat bileşiği	Fosfat bileşiği
A)	$X(NO_3)_3$	$X_2(SO_4)_3$	$X_3(PO_4)_2$
B)	X_2NO_3	XSO_4	$X_3(PO_4)_2$
C)	X_2NO_3	XSO_4	XPO_4
D)	$X(NO_3)_3$	$X_2(SO_4)_3$	XPO_4
E)	$X_2(NO_3)_3$	$X_2(SO_4)_3$	XPO_4

ÇÖZÜM

Çekirdek yükü 13 olan X elementi bileşiklerinde +3 değerliğini alır.

X^{+3} iyonu NO_3^- , SO_4^{2-} ve PO_4^{3-} iyonları ile $X(NO_3)_3$, $X_2(SO_4)_3$ ve XPO_4 bileşiklerini yapar.

Doğru Seçenek: D

ÖRNEK

Periyodik cetvelin 2. yatay sırasında yer alan X, Y ve Z elementleri ile ilgili şu bilgiler veriliyor:

- X bileşiklerinde -1 değerliğini alıyor.
- Y elementi X ile kovalent bağlı YX_3 bileşiğini, Z ile iyonik bağlı Z_3Y_2 bileşiğini yapmaktadır.

Buna göre X, Y ve Z elementleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Z toprak alkali metalidir.
- B) Y VA grubunda yer alır.
- C) X in değerlik elektron sayısı 7 dir.
- D) Z elementi X ile Z_2X bileşiğini oluşturur.
- E) Atom numarası en büyük olan X tir.

ÇÖZÜM

X bileşiklerinde -1 değerliğini aldığına göre VIIA grubunda, Y elementi X ile kovalent bağlı YX_3 bileşiğini oluşturduğuna göre VA grubunda, Z elementi Y ile Z_3Y_2 bileşiğini oluşturduğuna göre IIA grubunda yer alır.

Z IIA grubunda yer aldığı için toprak alkali metalidir.

X VIIA grubunda yer aldığı için değerlik elektron sayısı 7 dir.

Z elementi X ile ZX_2 bileşiğini oluşturur.

Aynı periyottaki elementlerden atom numarası en büyük olan VIIA grubundaki X tir.

Doğru Seçenek: D

ÖRNEK

Aşağıda isimleri verilen bileşiklerden hangisinin formülü **yanlış** verilmiştir?

Bileşik	Formülü
A) Demir (II) oksit	Fe_2O_3
B) Diazot trioksit	N_2O_3
C) Amonyum nitrat	NH_4NO_3
D) Sodyum sülfür	Na_2S
E) Magnezyum fosfat	$Mg_3(PO_4)_2$

ÇÖZÜM

Demir (II) oksit bileşiğinde demirin değeriği +2 olduğu için bileşiğin formülü FeO dur.

Fe_2O_3 bileşiğinin ismi demir (III) oksittir.

Doğru Seçenek: A

ÖRNEK

X : 3. periyot VIIA grubu

Y : 2. periyot VIA grubu

Periyodik cetveldeki yerleri belirtilen X ve Y elementleri arasında aşağıdaki bileşiklerden hangisi **oluşmaz**?

- A) X_2Y
- B) X_2Y_3
- C) X_6Y
- D) X_2Y_5
- E) X_2Y_7

ÇÖZÜM

X ve Y elementlerinden elektronegatifliği yüksek olan X olduğu için oluşturacakları kovalent bağlı bileşiklerde X -2 değerliğini alırken Y +7 ye kadar olan pozitif değerlikleri alabilir. Bu nedenle X_6Y bileşiği oluşmaz.

Doğru Seçenek: C

ÖRNEK

Atom çifti Bağ oluşum şekli

- I. $_{12}X$ ve $_9Y$ Elektron alışverişi
- II. $_1Z$ ve $_5T$ Elektron alışverişi
- III. $_{11}K$ ve $_8M$ Elektron ortaklığı

Yukarıda atom numaraları verilen atom çiftlerinden hangilerinin bağ oluşum şekilleri **yanlış** verilmiştir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

ÇÖZÜM

$_{12}X$ ve $_{11}K$ elementleri metal, $_9Y$, $_1Z$, $_5T$ ve $_8M$ elementleri ametaldir. Bu nedenle $_{12}X$ ve $_9Y$ elementlerinden oluşan XY_2 bileşiği ile $_{11}K$ ve $_8M$ elementlerinden oluşan K_2M bileşiğinde elektron alış veriş sonucunda iyonik bağ oluşmuştur.

$_1Z$ ile $_5T$ ametalleri arasında oluşan TZ_3 bileşiğinde elektron ortaklığı sonucu kovalent bağ oluşmuştur.

Doğru Seçenek: D

Kimyasal Bağlar

- Bağ oluşumunda elementler daha düşük enerjili hale ulaştıkları için bağ oluşumu olayları ekzotermiktir. Bağ kırılması ise endotermiktir.
- Bir bağ oluşurken açığa çıkan enerji aynı bağı kırmak için gereken enerjiye eşittir.
- Bir kimyasal bağı kırmak için gereken enerjiye bağ enerjisi denir. Bağ enerjisinin büyüklüğü ile bağın sağlamlığı doğru orantılıdır.
- Bir atomun bağ yapabilmesi için ya yarı dolu ya da boş değerlik orbitallerine sahip olması gerekir.
- Bir atom az bir enerji ile oluşabilecek maksimum yarı dolu değerlik orbitali kadar bağ yapabilir. Bu nedenle IIA grubu atomları iki bağ, IVA grubu atomları dört bağ yapar.
- Soygazların tüm değerlik orbitalleri tam dolu olduğu için bağ yapmazlar.
- Bazı atomlar bağ yaparken elektron düzenlerini soygaz elektron düzenlerine benzetirler. Elektron düzenini helyumun elektron düzenine benzetmeye ($1s^2$) dublet kuralı, diğer soygazların elektron düzenine benzetmeye (ns^2np^6) oktet kuralı denir.
- İki atom arasında en fazla üç bağ oluşabilir. Aynı atomlar arasında oluşan üçlü bağlar en kısa ve en sağlam, tekli bağlar en uzun ve en zayıf bağlardır.

Bağ türü	Bağ uzunluğu (pm)	Bağ enerjisi (kJ/mol)
C – C	154	347
C = C	134	611
C ≡ C	120	837

Tablo 1: Karbon atomları arasında oluşan tekli, ikili ve üçlü bağların bağ uzunlukları ve bağ enerjileri

- İki atom arasında oluşan tekli bağlar sigma bağı, ikili bağlardan birisi sigma birisi pi, üçlü bağlardan birisi sigma ikisi pi bağıdır. Sigma bağları pi bağlarına göre daha kısa ve daha sağlamdır.

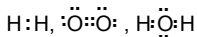
Lewis Elektron Nokta Yapısı

Bir atomun değerlik elektronlarının elementin sembolünün etrafında noktalara gösterilmesine Lewis elektron nokta yapısı denir.

IA	IIA	IIIA	IVA	VA	VIA	VIIA	VIIIA
Li·	·Be·	·B·	·C·	·N·	·O·	·F·	·Ne·

Tablo 2: 2. periyot elementlerinin lewis nokta yapıları

Molekülleri oluşturan kimyasal bağlarında Lewis nokta gösterimi vardır. H_2 , O_2 ve H_2O moleküllerinin lewis yapıları aşağıdaki gibidir;

ÖRNEK

X_2 , Y_2 ve Z_2 moleküllerinin lewis nokta formülleri, $:\ddot{X}::\ddot{X}: , :Y::Y:$ ve $:\ddot{Z}::\ddot{Z}:$ şeklindedir.

Buna göre bu moleküllerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) X_2 molekülünde X atomları arasında tekli bağ vardır.
- B) Y_2 molekülü apolar kovalent bağ içerir.
- C) X_2 molekülünde 1 pi bağı vardır.
- D) Y_2 molekülünde 1 sigma, 2 pi bağı vardır.
- E) Z atomu VIA grubunda yer alır.

ÇÖZÜM

X_2 moleküllerinde tekli bağ, Y_2 moleküllerinde üçlü bağ ve Z_2 moleküllerinde ikili bağ vardır. Bu nedenle X_2 moleküllerinde 1 sigma bağı, Y_2 moleküllerinde 1 sigma, 2 pi bağı ve Z_2 moleküllerinde 1 sigma ve 1 pi bağı vardır. X_2 molekülleri aynı tür atomlardan oluştuğu için apolar kovalent bağıdır. Z atomunun değerlik elektron sayısı 6 ve iki bağ yaptığı için VIA grubunda yer alır.

Doğru Seçenek: C

ÖRNEK

Kimyasal bağlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

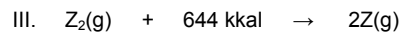
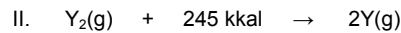
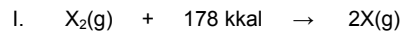
- A) Atomlar arasındaki bağ sayısı arttıkça bağ enerjisi azalır.
- B) İki atom arasında en fazla üç bağ oluşabilir.
- C) Sigma bağları pi bağlarına göre daha kuvvetlidir.
- D) Bağ oluşumu ekzotermiktir.
- E) Halojenler tekli bağ yapar.

ÇÖZÜM

Atomlar arasındaki bağ sayısı arttıkça bağ uzunluğu kısalır bağ kuvveti artar.

Doğru Seçenek: A

ÖRNEK

Yukarıdaki tepkimelere göre X_2 , Y_2 ve Z_2 moleküllerinin bağ enerjilerinin büyükten küçüğe doğru sıralanışı aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) $X_2 > Y_2 > Z_2$
- B) $X_2 > Z_2 > Y_2$
- C) $Z_2 > Y_2 > X_2$
- D) $Z_2 > X_2 > Y_2$
- E) $Y_2 > Z_2 > X_2$

ÇÖZÜM

Kimyasal bağları kırmak için gereken enerjiye bağ enerjisi denir. Bağ enerjisi en büyük olan element Z_2 , bağ enerjisi en küçük olan X_2 dir.

Doğru Seçenek: C

Yoğun Fazlarda Moleküller Arası Etkileşimler

Maddenin yoğun fazlarında (katı ve sıvı hallerde) molekülleri bir arada tutan üç tür etkileşim vardır. Bunlar,

- ☞ Van der Waals etkileşimleri
- ☞ Dipol – dipol etkileşimleri
- ☞ Hidrojen bağlarıdır.

Bu etkileşimler maddenin erime ve kaynama noktası, özkütlesi gibi fiziksel özelliklerine etki eder.

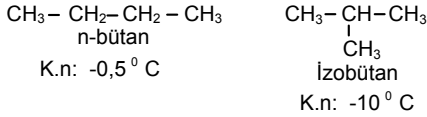
Van Der Waals Etkileşimleri

Moleküllerdeki en temel etkileşim olan Van der Waals etkileşimleri moleküllerde elektron hareketleri sonucunda oluşan anlık dipollerden kaynaklanır.

He, Ne, Ar gibi soygaz atomları ile H_2 , N_2 , CH_4 , CO_2 gibi apolar moleküllerde yoğun fazlarda moleküller arasında sadece Van der Waals etkileşimi vardır. Bu nedenle apolar moleküllerin erime ve kaynama sıcaklıkları son derece düşüktür.

Van der Waals etkileşimleri mol kütlesi ile doğru orantılıdır. Örneğin F_2 , Cl_2 , Br_2 ve I_2 halojenlerinin kaynama sıcaklıkları arasındaki ilişki $F_2 < Cl_2 < Br_2 < I_2$ şeklindedir.

Mol kütlesi eşit olan moleküllerde ise molekülün temas yüzeyi ile Van der Waals etkileşimleri doğru orantılıdır. Örneğin mol kütleleri eşit olan ve molekülleri arasında sadece Van der Waals etkileşimleri bulunan normal bütan molekülünün temas yüzeyi izobütan molekülününkinden büyük olduğu için kaynama noktası yüksektir.

Dipol – Dipol Etkileşimleri

Polar moleküllerde moleküldeki (+) ve (-) kutupların birbirine uyguladığı elektrostatik çekim kuvvetleri sonucunda oluşan moleküller arası etkileşim türüdür. Van der Waals bağlarına göre çok daha etkin olan dipol – dipol etkileşimlerinin şiddeti molekülün polarlığı ile doğru orantılıdır. Mol kütlesi aynı olan bileşiklerden polar olanların aynı ortamdaki erime ve kaynama sıcaklıkları apolar olanlarınkinden daha yüksektir.

Hidrojen Bağı

Hidrojen atomunun elektronegatifliği yüksek olan F, O ve N atomlarına doğrudan bağlandığı polar kovalent moleküllerde görülen moleküller arası etkileşim türüdür.

Hidrojen bağı moleküller arasındaki etkileşim türlerinden en etkin olanıdır. Bu nedenle hidrojen bağı içeren moleküllerin hidrojen bağı içermeyen moleküllere göre erime ve kaynama sıcaklıkları daha yüksektir. Ayrıca hidrojen bağı içeren moleküllerin sudaki çözünürlükleri yüksektir.

ÖRNEK

CH_4 , NH_3 ve HCl molekülleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır? (${}_6C$, ${}_7N$, ${}_1H$, ${}_{17}Cl$)

- A) HCl moleküllerinde moleküller arasında dipol – dipol etkileşimleri vardır.
- B) Normal kaynama sıcaklığı en yüksek olan molekül NH_3 tür.
- C) CH_4 moleküllerinde moleküller arasında yalnızca Van der Waals etkileşimleri vardır.
- D) Aynı sıcaklıkta sudaki çözünürlüğü en düşük olan molekül NH_3 tür.
- E) CH_4 moleküllerinde molekül içi bağlar polar kovalenttir.

ÇÖZÜM

CH_4 molekülleri apolar, NH_3 ve HCl molekülleri polardır. CH_4 moleküllerinde moleküller arasında yalnızca Van der Waals kuvvetleri, HCl moleküllerinde moleküller arasında Van der Waals ve dipol – dipol etkileşimleri vardır. NH_3 molekülleri ise moleküller arasında Van der Waals ve dipol – dipol etkileşimlerinin yanı sıra hidrojen bağıda içerir. Bu nedenle aynı sıcaklıkta sudaki çözünürlüğü en yüksek olan molekül NH_3 tür. CH_4 moleküllerinde molekül içi bağlar elektronegatifliği farklı olan iki atom arasında gerçekleştiği için polar kovalenttir.

Doğru Seçenek: D

ÖRNEK

CO_2 molekülleri ile ilgili olarak,

- I. Yoğun fazlarda molekülleri arasında sadece Van der Waals etkileşimleri vardır.
- II. Molekül içinde iki sigma ve iki pi bağı içerir.
- III. C atomu sp hibritleşmesi yapmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

(${}_6C$, ${}_8O$)

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

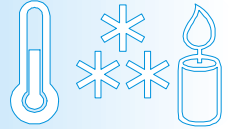
ÇÖZÜM

CO_2 molekülü Lewis formülü $\ddot{O}::C::\ddot{O}$ şeklinde olan apolar bir moleküldür.

Bu nedenle CO_2 moleküllerinde yoğun fazlarda moleküller arasında sadece Van der Waals etkileşimleri vardır.

Molekül içindeki dört kovalent bağdan ikisi sigma ikisi pi bağıdır ve merkez atom olan C atomu sp hibritleşmesi yapmıştır.

Doğru Seçenek: E

Grup no	Değerlik elektron sayısı	Bağ sayısı	Hibritleşme türü	Molekül örneği	Molekül modeli	Molekül şekli	Bağ açısı	Bağ polarlığı	Molekül polarlığı
IA	1	1	-	LiH		Doğrusal	-	Polar	Polar
IIA	2	2	sp	BeH ₂		Doğrusal	180°	Polar	Apolar
IIIA	3	3	sp ²	BH ₃		Düzlem üçgen	120°	Polar	Apolar
IVA	4	4	sp ³	CH ₄		Düzgün dört yüzlü	109,5°	Polar	Apolar
VA	5	3	sp ³	NH ₃		Üçgen piramit	107°	Polar	Polar
VIA	6	2	sp ³	H ₂ O		Kırık doğru	104,5°	Polar	Polar
VIIA	7	1	-	HF		Doğrusal	-	Polar	Polar

Tablo 3: 2. periyot elementlerinin H ile yaptıkları bileşiklerin özellikleri.

UYARI

Karbon atomu aşağıdaki hibritleşme türlerini yapabilir.

sp ³	sp ²	sp	sp

Katı Türleri ve Özellikleri

İyonik katılar

- Yapılarında + ve – yüklü iyonlar içeren katılardır.
- Bu katıların sıvı halleri ve sulu çözeltileri elektrik akımını iletirken katı halleri elektrik akımını iletmez.
- Kristalli yapıya sahip olup sert ve kırılabilir maddelerdir.
- Erime sıcaklıkları son derece yüksektir.
- NaCl, K₂SO₄, NH₄NO₃ iyonik katı örnekleridir.

Moleküler katılar

- Yapılarında kovalent bağ içeren katılardır.
- Katı halde elektrik akımını iletmezler. Suda çözündüklerinde iyonlaşabilen bazı moleküler maddelerin sulu çözeltileri elektrik akımını iletir.
- Erime noktaları düşüktür.

Ağ örgülü kovalent katılar

- Periyodik cetveldeki IVA grubundaki C ve Si gibi bazı katılarda atomlar birbirine kovalent bağlarla iki veya üç

boyutlu bir biçimde bağlanarak ağ örgülü kristal yapı oluştururlar.

- Erime noktaları çok yüksek olup son derece serttirler.
- Elektrik akımını iletmezler. Yalnızca grafit elektrik akımını zayıfta olsa iletir.
- Karbonun allotropları olan elmas ve grafit en önemli ağ örgülü katılardır.

Metalik katılar

- Metalik bağ içeren metaller ve alaşımlar metalik katıları oluştururlar.
- Oda sıcaklığında cıva dışındaki metaller ve alaşımlar katıdır.
- Erime noktaları geniş bir aralıkta değişir ve genellikle iyonik katılardan düşük, moleküler katılardan yüksektir.
- Katı ve sıvı halde elektrik akımını iletirler.
- Atom çapı ile metalik bağ kuvveti ters orantılıdır.

ÖRNEK

Aşağıdakilerden hangisi elektrik akımını elektron hareketi ile iletir?

- A) Lehim   B) Elmas   C) NaCl sıvısı
D) NaCl nin sulu çözeltisi   E) Şekerin sulu çözeltisi

ÇÖZÜM

Elektrik akımını elektron hareketi ile metalik katılar iletir.

Doğru Seçenek: A

(Bu test için tavsiye edilen süre 30 dakikadır.)

1. Aşağıda verilen bağlardan hangisi kimyasal bağdır?

- A) İyonik bağ   B) Metalik bağ
C) Hidrojen bağı   D) Dipol - dipol etkileşimi
E) Van der Waals etkileşimi

2. Kimyasal bağlarla ilgili,

- I. İyonik bağ anyon ve katyonlar arasında oluşur.
II. Elementlerin elektronegatiflikleri arasındaki fark arttıkça aralarında oluşan bağın iyonik karakteri artar.
III. Aynı tür ametal atomları arasında polar kovalent bağ oluşur.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II   B) Yalnız III   C) I ve II
D) I ve III   E) I, II ve III

3. Kimyasal bağlarla ilgili aşağıdakilerden hangisinin doğruluğu kesin değildir?

- A) Atomlar arasında elektronegatiflik farkı yoksa oluşturdıkları bağ apolardır.
B) İyonik bağlarda elektron alışverişi vardır.
C) Kovalent bağlı bileşiklerde atomlar elektron dizilişlerini soygaz elektron dizilişine benzetir.
D) Soygazlar değerlik orbitalleri tam dolu olduğu için bağ yapmaz.
E) İki atom arasında en fazla üç bağ oluşabilir.

4. X, Y ve Z baş grup elementlerinin H ile yaptıkları bileşiklerle ilgili şu bilgiler veriliyor:

- ☞ XH_2 molekülü apolardır.
☞ YH_3 molekülünde bağ açıları 120° dir.
☞ ZH_3 ün yoğun fazlarda molekülleri arasında hidrojen bağı vardır.

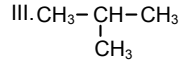
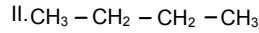
Buna göre X, Y ve Z elementlerinin periyodik cetveldeki grupları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	X	Y	Z
A)	IIA	IIIA	VA
B)	VIA	VA	IIIA
C)	VIA	IIIA	VA
D)	IIA	VA	IIIA
E)	VIB	VA	IIIA

5. ${}_4\text{Be}$, ${}_6\text{C}$ ve ${}_9\text{F}$ atomlarının ${}_1\text{H}$ atomu ile yapacakları bileşiklerdeki bağ sayıları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	Be	C	F
A)	2	4	1
B)	2	4	7
C)	2	2	1
D)	4	2	1
E)	4	4	4

6. I. $\text{CH}_3 - \text{CH}_2 - \text{CH}_2 - \text{OH}$

Yukarıda formülleri verilen bileşiklerin normal kaynama noktaları arasındaki ilişki aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

- A) $\text{III} > \text{II} > \text{I}$ B) $\text{III} > \text{I} > \text{II}$ C) $\text{I} > \text{II} > \text{III}$
D) $\text{I} > \text{III} > \text{II}$ E) $\text{II} > \text{III} > \text{I}$

7. $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$, CH_4 , HCl , H_2S ve NaCl bileşiklerinden aynı sıcaklıktaki suda çözünürlüğü en büyük ve en küçük olan çift aşağıdakilerden hangisidir?

(C=4A, H=1A, O=6A, Cl=7A, S=6A, Na=1A)

	En büyük	En küçük
A)	CH_4	NaCl
B)	HCl	H_2S
C)	H_2S	$\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$
D)	$\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$	CH_4
E)	NaCl	HCl

8. Bir X bileşiği ile ilgili şu bilgiler veriliyor:

- ☞ Yoğun fazlarda molekülleri arasında yalnızca Van der Waals etkileşimleri vardır.
☞ Moleküllerinde 1 sigma, 2 pi bağı vardır.

Buna göre bu bileşik aşağıdakilerden hangisi olabilir? (${}_1\text{H}$, ${}_5\text{B}$, ${}_6\text{C}$, ${}_7\text{N}$, ${}_8\text{O}$)

- A) H_2O B) NH_3 C) BH_3
D) N_2 E) CH_4

9. X elementi toprak alkali metal, Y elementi halojendir. X ve Y elementlerinin aralarında yaptıkları bileşikle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
- A) Formülü X_2Y dir.
- B) Katı halde elektrik akımını iletir.
- C) Molekül polardır.
- D) Bileşik oluşumunda Y oktetini tamamlamıştır.
- E) Yoğun fazlarda moleküller arasında hidrojen bağı içerir.

10. X ve Y elementlerinin Lewis nokta formülleri $X \cdot$ ve $:\ddot{Y} \cdot$ şeklindedir. Buna göre X ve Y elementlerinin oluşturduğu X_2 , Y_2 ve X_2Y molekülleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
- A) X_2 molekülleri dubletini, Y_2 molekülleri oktetini tamamlamıştır.
- B) X_2 moleküllerinde yalnızca 1 sigma bağı vardır.
- C) Pi bağı yalnızca Y_2 moleküllerinde vardır.
- D) X_2Y molekülünde molekül içi bağlar polar, molekül apolardır.
- E) X_2 ve Y_2 moleküllerinde molekül içi bağlar apolar kovalenttir.

- 11.
	<u>1s</u>	<u>2s</u>	<u>2p</u>
X :	⊗	⊗	⊗⊗⊗
Y :	⊗	⊗	⊗⊗⊗

Orbital şemaları yukarıda verilen X ve Y elementlerinin oluşturduğu XY_3 molekülü ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Yoğun fazlarda molekülleri arasında dipol - dipol etkileşimi vardır.
- B) 3 sigma bağı içerir.
- C) Bileşikteki X oktetini tamamlayamamıştır.
- D) Y - X - Y bağ açısı 120° dir
- E) Moleküldeki X atomu sp^2 hibritleşmesi yapmıştır.

12. Aşağıdaki moleküllerden hangisi pi bağı içerir?
- ($_1H$, $_8O$, $_9F$)
- A) H_2 B) O_2 C) H_2O
- D) H_2O_2 E) HF

13. C_2H_5OH bileşiği ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

($_1H$, $_6C$, $_8O$)

- A) 8 sigma bağı içerir.
- B) C atomları sp^2 hibritleşmesi yapmıştır.
- C) Bileşikte toplam iki çift ortaklanmamış elektron çifti vardır.
- D) Su ile homojen karışım oluşturur.
- E) Yoğun fazlarda moleküller arasında hidrojen bağı içerir.

14. $CH_3-\underset{\beta}{CH}=\underset{\theta}{CH}-C\equiv CH$

Yukarıda formülü verilen bileşikte α , β ve θ ile gösterilen C atomlarının yapmış olduğu hibritleşme türleri aşağıdakilerden hangisinde doğru gösterilmiştir?

	α	β	θ
A)	sp^3	sp^2	sp
B)	sp	sp^2	sp^3
C)	sp^2	sp^3	sp
D)	sp^3	sp	sp^3
E)	sp	sp^3	sp^2

15. Bir X molekülü ile ilgili şu bilgiler verilmektedir:

- ☒ Merkez atom sp hibritleşmesi yapmıştır.
- ☒ Molekül doğrusaldır.
- ☒ Molekülde pi bağı vardır.

Buna göre X ile gösterilen molekül aşağıdakilerden hangisi olabilir?

($_1H$, $_4Be$, $_5B$, $_6C$, $_8O$)

- A) CO_2 B) BeH_2 C) BH_3
- D) CH_4 E) H_2O

16. $[X]^+$, $:\ddot{Y} \cdot$ ve $[:\ddot{Z}:]^{-1}$

Yukarıda atom ya da iyonlarının Lewis nokta formülleri verilmiş X,Y ve Z elementlerinin yapacağı bağ sayıları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	X	Y	Z
A)	0	2	1
B)	1	2	1
C)	1	1	1
D)	0	1	0
E)	2	6	0

17. X elementinin H ile yaptığı XH_3 molekülü polardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

(${}_1\text{H}$)

- A) Bileşikteki X atomu oktetini tamamlamıştır.
- B) $\text{H} - \text{X} - \text{H}$ bağ açısı 120° dir.
- C) Molekülde 3 pi bağı vardır.
- D) Molekülde yoğun fazlarda moleküller arasında Van der Waals etkileşimleri yoktur.
- E) Molekülün geometrik şekli düzlem üçgendir.

18. ${}_5\text{X}: 1s^2 2s^2 2p^1$

${}_7\text{Y}: 1s^2 2s^2 2p^3$

X ve Y atomlarının temel hal elektron dizilişleri yukarıda verilmiştir.

Bu atomların ${}_1\text{H}$ atomu ile yaptıkları moleküller için,

- I. İçerdikleri atom sayıları
- II. Molekül geometrileri
- III. Sigma bağı sayıları

niceliklerinden hangileri ortaktır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

19. X, Y ve Z baş grup elementleri ile ilgili şu bilgiler veriliyor:

✎ XY bileşiği iyonik, YZ_3 bileşiği kovalent bağlıdır.

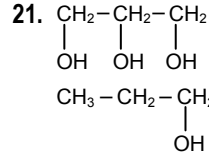
✎ YZ_3 molekülünde yoğun fazlarda moleküller arası dipol – dipol etkileşimleri vardır.

Buna göre X, Y ve Z atomlarının periyodik cetveldeki grupları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

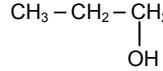
	<u>X</u>	<u>Y</u>	<u>Z</u>
A)	IIIA	VA	VIIA
B)	IIA	IIIA	IA
C)	IIA	IVA	VIA
D)	IIIA	VIA	IA
E)	IIIA	VIA	VIIA

20. Aşağıdakilerden hangisi elektrik akımını iyon hareketleri ile iletir?

- A) Şeker çözeltisi
- B) Alkol çözeltisi
- C) Bakır katısı
- D) Bakır sıvısı
- E) Tuz sıvısı

molekülünün normal kaynama noktası

molekülünkünden yüksektir.

Moleküllerin kaynama noktasındaki bu farkın en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mol kütlelerinin farklı olması
- B) Molekül içi bağlarının polar kovalent olması
- C) Hidrojen bağı sayısının farklı olması
- D) Sigma bağı sayısının farklı olması
- E) Toplam atom sayılarının farklı olması

22. İkinci periyot elementi olan X in Lewis formülü $:\ddot{\text{X}}:$ şeklindedir.

Buna göre X ile ilgili,

- I. Atom numarası 8 dir.
- II. X_2 molekülünde 1 sigma ve 1 pi bağı vardır.
- III. ${}_1\text{H}$ atomu ile oluşturduğu H_2X molekülü polardır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız II
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) I, II ve III

23.

X ve Y elementleri arasında oluşan XY_4 molekülünün Lewis formülü yandaki gibidir.

Buna göre,

- I. $\text{Y} - \text{X} - \text{Y}$ bağ açısı 90° dir.
- II. XY_4 molekülünde yoğun fazlarda moleküller arasında yalnızca Van der Waals etkileşimleri vardır.
- III. Moleküldeki Y atomu oktetini tamamlamıştır.

yargılarından hangileri yanlıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

Doğru Seçenekler

1-A 2-C 3-C 4-A 5-A 6-C 7-D 8-D 9-D 10-D 11-A 12-B 13-B 14-A 15-A 16-B 17-A 18-D 19-A 20-E 21-C 22-E 23-D